

ความรับผิดในผลิตภัณฑ์ยา

DRUG PRODUCT LIABILITY

นิสาชล ตรีไพบูลย์

อาจารย์ สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์วาสุกรี

อาจารย์พิเศษ สาขานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

E-mail : nisachon49@hotmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมุ่งศึกษาวิจัย ความรับผิดของผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้จำหน่ายยา และการชดใช้เยียวยา ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการบริโภคยาที่ไม่มีคุณภาพ และไม่มีความปลอดภัย โดยศึกษา ตามพระราชบัญญัติความรับผิดในสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 รวมทั้งกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยพบว่า ในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญต่อการบริโภคของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยมีการบัญญัติกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์ไว้ในกฎหมายต่างๆ ที่คุ้มครองผู้บริโภค และได้มีการบัญญัติกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์ไว้เป็นกฎหมายเฉพาะด้วย ส่วนในประเทศไทยการเยียวยาความเสียหาย ในทางแพ่งยังคงต้องใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญาและละเมิด ประกอบทั้งพระราชบัญญัติ พิเศษอื่นๆ ซึ่งส่วนแต่ไม่มีความเหมาะสมในการชดใช้เยียวยาผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากผลิตภัณฑ์ยา ซึ่งในทางสัญญานั้น โจทก์ หรือผู้เสียหายจะต้องมีความสัมพันธ์โดยตรงกับจำเลย และการพิสูจน์ความชำรุด บกพร่องของผลิตภัณฑ์นั้นทำได้ยากต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ แม้ว่ากฎหมายว่าด้วยซื้อขายจะบัญญัติให้ ผู้ขายรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องก็ตาม การพิสูจน์ความชำรุดบกพร่องของผลิตภัณฑ์ย่าย่อมทำได้ยาก ยิ่งความชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบนั้นจะต้องมีอยู่ก่อนหรือขณะทำสัญญา ซึ่งเป็นการยากต่อการพิสูจน์ ความชำรุดบกพร่อง ในส่วนของกฎหมายละเมิดนั้นภาระการพิสูจน์ความผิดนั้น โจทก์เป็นผู้ที่ต้องพิสูจน์ความผิด ของจำเลยให้ประจักษ์ชัดซึ่งเป็นการยากในการพิสูจน์ในผลิตภัณฑ์ยา การเยียวยาโดยพระราชบัญญัติคุ้มครอง ผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ก็ยังให้ใช้หลักสัญญาและละเมิดอยู่นั่นเอง ส่วนพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 มีเพียงการ ลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำผิด แต่มิได้บัญญัติการชดใช้เยียวยาในทางแพ่งให้แก่ผู้เสียหาย

หากพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 นั้น ได้บังคับ ใช้ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้บริโภคที่จะได้รับความปลอดภัยในการใช้ผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น แม้จะก่อให้เกิด ภาระต่อผู้ประกอบการก็ตาม แต่ก็ได้ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบในกระบวนการผลิตยา รวมถึงก่อให้เกิด ความระมัดระวังในการผลิตมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : ผลิตภัณฑ์ยา ความรับผิด ความรับผิดโดยเคร่งครัด

ABSTRACT

This thesis aims to study about liability of manufacturer, importer and seller of pharmaceutical products, and compensation to the consumers damaged from consumption of poor quality and unsafe drug according to Product Liability Act B.E.2551 and according to the laws.

The study results foreign countries provide statutes of products liability into various laws relating to consumer protection and into specific laws. This means foreign countries vastly pay attention to consumption of the people. But Thai laws provide civil remedy in statutes of contract, tort and in other special Acts. Those provisions are not appropriate to compensation to the consumers damaged by pharmaceutical products. In respect of statutes of contract plaintiff or damaged person is required by law to have direct relationship with defendant and proof on defect of drug products is difficult and rely on the expert. In addition the seller is liable for such defects under purchase and sale provisions, proof on defect of drug products is hard in particular defect for which the seller is liable must be existing before or in the time of conclusion of contract. In respect of statutes of tort, as plaintiff has burden on proof to indicate apparently guilt of defendant, such proof to pharmaceutical products is also hard. The remedial means contained in Consumer Protection Act B.E.2522 applies aforementioned principles and statutes of contract and tort. Drugs Act B.E.2510 provides only criminal penalty against the offender, but this law does not provide civil remedy provisions to the damaged person.

Product Liability Act B.E.2551 takes its effects will benefit all consumers in having more guarantee and safety in their use of products. Although the law brings more burdens to entrepreneurs, the law helps to generate more development and caution in manufacturing process of drug products.

KEYWORDS: Drug, Liability, Strict liability

1. ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ยาเป็นผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์อื่นเป็นอย่างมาก มีกลไกการผลิต การใช้ การเก็บรักษาและการตลาดที่มีความสลับซับซ้อน ทำให้เกิดปัญหาความยากลำบากในการค้นหาที่ปลอดภัยซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการผลิตและตรวจสอบคุณภาพ ประกอบกับต้องมีผู้ที่มีความรู้โดยเฉพาะในเรื่องยา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตยาที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การเข้าใจถึงองค์ประกอบปริมาณของยาที่มีคุณค่าในการรักษากับปริมาณของยาที่ทำให้เกิดอันตรายเป็นสิ่งจำเป็น แม้การผลิตยาจะได้มาตรฐานตามความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ในขณะนั้นก็ตาม ยา ก็อาจก่อให้เกิดอันตรายได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากประสิทธิภาพในการรักษาหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นจากยานั้นมีองค์ประกอบหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาของการใช้ยา การดื้อยาของเชื้อโรคหรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงวิธีการบำบัดรักษา รวมทั้งตัวผู้บริโภคเองด้วย ล้วนแต่เป็นเป็นตัวชี้วัดถึงคุณค่า หรืออันตรายของยานั้น

ดังนั้น เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความปลอดภัยในการใช้ยา และป้องกันมิให้ผู้บริโภคยาได้รับยาที่ผิดมาตรฐาน เสื่อมคุณภาพ หรือการใช้ยาที่ผิด แม้การประกอบธุรกิจผลิตนำเข้าและจำหน่ายยาจะต้องปฏิบัติ

และดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการสั่งใช้ยาและจ่ายยาจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานของการประกอบวิชาชีพ แต่ปรากฏว่าผู้บริโภคนั้นถูกเอารัดเอาเปรียบจากการกระทำของผู้ผลิต ผู้นำเข้าและผู้จำหน่ายยา เมื่อความเสียหายเกิดขึ้น ผู้บริโภคโดยทั่วไปไม่สามารถพิสูจน์สาเหตุแห่งความเสียหายได้ หรือไม่อยู่ในฐานะที่พิสูจน์สาเหตุแห่งความเสียหายได้แน่ชัด เพราะขบวนการผลิตยานั้นมีความซับซ้อน ต้องทำการค้นคว้าทดลองเป็นเวลานาน จนเกิดความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตยา บรรจุหีบห่อ การเก็บรักษา และการจ่ายยาต้องอยู่ภายใต้การดำเนินการของผู้เชี่ยวชาญด้านยาโดยเฉพาะ อาจกล่าวได้ว่าตัวผู้บริโภคเองต้องอยู่ภายใต้การดำเนินการของผู้เชี่ยวชาญ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจึงเป็นความยากลำบากอย่างยิ่งในการพิสูจน์หาสาเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้น

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งเน้นศึกษา พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 เพื่อนำมาปรับใช้เพื่อลดใช้เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ

3. สมมติฐาน

ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากความไม่ปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ยาในปัจจุบันยังไม่รู้สิทธิของตนในการได้รับการชดเชยเยียวยาจากผู้ผลิต ทำให้ผู้ได้รับความเสียหายไม่สามารถเรียกร้องจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นธรรม รวมถึงการดำเนินคดีทางแพ่งที่ยังไม่มีความเหมาะสม และแนวทางการชดเชยเยียวยาแก่ผู้บริโภคนั้นยังไม่มีความชัดเจน จึงเห็นควรให้มีการเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดจากความไม่ปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ยาในประเทศไทย

4. ขอบเขตการวิจัย

ความรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ยาที่ได้นำเสนอในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะมุ่งเฉพาะความรับผิดชอบที่เกิดจากตัวผลิตภัณฑ์เป็นหลัก ซึ่งความรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ยา อยู่ที่ว่าความรับผิดชอบนั้นเกิดจากความบกพร่องของผลิตภัณฑ์เอง นั่นคือ ความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการจัดหาในระบบยา แต่ไม่ได้หมายความว่ารวมถึงความรับผิดชอบที่เกิดจากความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพหรือการใช้ยาในทางที่ผิด (Drug Abuse) โดยผู้ประกอบวิชาชีพ และตัวผู้บริโภคเอง

5. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ประกอบกัน ข้อมูลที่นำมาศึกษานั้นประกอบด้วย ตำรากฎหมาย หนังสือ บทความ และการสืบค้นทางระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆ มาใช้วิเคราะห์ร่วมกัน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภคภายใต้ประสิทธิภาพอย่างเต็มที่
2. เป็นการป้องกันให้มีการผลิตและการบริโภคด้วยความปลอดภัย และสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค

ปัญหากฎหมายในความรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ภายในประเทศไทย

อันตรายอันเกิดจากยาข้อมเกิดความเสี่ยงอย่างมากต่อผู้บริโภค และเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นมีผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับการชดเชยเยียวยา เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลา โอกาส และทางเศรษฐกิจ ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่นิยมนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาล อย่างไรก็ตามหากมีผู้บริโภคบางรายได้ดำเนินคดีไปสู่ศาล ปรากฏว่าโอกาสที่ผู้บริโภคจะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายมีน้อย เนื่องจากอุปสรรคในทางตัวบทกฎหมาย นอกจากนั้นยังรวมถึงหลักความเป็นอิสระเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) และการดำเนินการทางการตลาดตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบกันได้ด้วยตาเปล่า จึงทำให้เมื่อเกิดข้อบกพร่องในสินค้าก็ถือว่าผู้ซื้อนั้นก็ต้องรับภาระในความเสียหาย เนื่องจากผู้ซื้อเป็นผู้เลือกสินค้านั้นเอง หลักนี้เป็นหลักทั่วไปในกฎหมายซื้อขาย เรียกว่าหลักผู้ซื้อต้องระวัง (Caveat Emptor) หรือ (Let the Buyer Beware) หลักนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกันจึงควรเคารพในความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา ดังนั้นมนุษย์จึงมีอิสระที่จะก่อนิติสัมพันธ์อย่างไรก็ได้ แต่ปัจจุบันมิได้เป็นเช่นนั้นระบบการค้าธุรกิจเปลี่ยนแปลงไป มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ขั้นตอนการผลิตมีวิวัฒนาการที่ซับซ้อนและมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ ความเข้าใจว่ามนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับสินค้าทั้งหมดย่อมไม่เพียงพอแล้ว

ดังเช่นผลิตภัณฑ์ยาซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ เมื่อเกิดความเจ็บป่วยมนุษย์ต้องใช้ยาในการรักษาให้หายจากโรค แต่หากยาที่ใช้ในการบรรเทาความเจ็บป่วย กลับก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย และชีวิตของมนุษย์ เมื่อผู้บริโภคได้รับความเสียหายก็ย่อมที่จะได้รับการชดเชยเยียวยา ในทางกฎหมายให้เกิดความถูกต้องและเป็นธรรมต่อผู้บริโภคมากที่สุด

งานวิจัยฉบับนี้จึงได้เสนอแนวทางเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 เพื่อให้การชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ยาเป็นไปด้วยสะดวกยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบอันเกิดจากการผลิต การนำเข้าและการจำหน่ายยา

1.1 ความรับผิดในทางละเมิด

ในกรณีที่ผู้เสียหายจะฟ้องร้องผู้ก่อความเสียหายให้ชดเชยเยียวยาแก่ตนโดยอาศัยความรับผิดชอบเนื่องจากการกระทำละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 นั้น ผู้เสียหายย่อมกระทำได้ แต่ทั้งนี้ผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อของผู้ผลิต ผู้นำเข้าและผู้จำหน่ายยาว่ามี “ความผิด” (Fault) และยังคงต้องพิสูจน์ต่อไปให้ได้ความว่าตนได้รับความเสียหายและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการกระทำของผู้ผลิต ผู้นำเข้า และผู้จำหน่ายตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล หากผู้เสียหายพิสูจน์ให้ศาลเห็นไม่ได้จะถือว่าผู้ผลิต ผู้นำเข้า และผู้จำหน่ายยา กระทำละเมิดแก่ตนมิได้ การชดเชยค่าเสียหายก็จะเกิดขึ้นมิได้เช่นกัน ในกรณีการบริโภคยาการที่ผู้เสียหายจะพิสูจน์ “ความผิด” ของผู้ผลิต ผู้นำเข้า และผู้จำหน่าย

ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อความเสียหายให้แก่คนและการพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจากการกระทำของผู้ผลิต ผู้นำเข้าและผู้จำหน่ายเป็นภาระหนักยิ่ง ดังนั้นหลักความรับผิดชอบเมื่อมีความผิดทางละเมิด (Fault Theory) นั้นไม่เหมาะสมกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากผลิตภัณฑ์เข้าเป็นอย่างยิ่ง

1.2 ความรับผิดชอบทางกฎหมายสัญญา

ในกรณีการฟ้องร้องและชดเชยค่าเสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้บริโภคจะฟ้องร้องผู้ผลิต ผู้นำเข้า และจำหน่ายโดยอาศัยหลักสัญญา ก็พบว่ากฎหมายลักษณะนี้มีข้อจำกัดในด้านความสัมพันธ์ตามสัญญา (Privity of Contract) ระหว่างผู้ก่อให้เกิดความเสียหายกับผู้บริโภคเพราะไม่ได้ขยายความรวมถึงผู้บริโภคตามความเป็นจริง แม้กฎหมายลักษณะสัญญากำหนดให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบเพื่อชำระคบกพร่องของสินค้าก็ตาม แต่ก็ไม่เหมาะสมกับการนำเอาความรับผิดชอบเพื่อความชำระคบกพร่องมาใช้กับผลิตภัณฑ์ยา เนื่องจากลักษณะของความชำระคบกพร่องของสินค้าโดยทั่วไปกับผลิตภัณฑ์ยาค่อนข้างต่างกันมาก ยิ่งกฎหมายลักษณะสัญญากำหนดให้เป็นสิทธิของผู้ซื้อและผู้ขายสามารถตกลงยกเว้นความรับผิดชอบเพื่อความชำระคบกพร่องที่ไม่เห็นประจักษ์ได้ด้วยแล้ว ผู้บริโภคเกือบจะไม่มีโอกาสฟ้องร้องเพื่อการชดเชยเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ยาได้เลย

2. ปัญหากฎหมายตามพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510

พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ได้ตราขึ้นเพื่อให้ควบคุมและให้ความปลอดภัยแก่ประชาชนในการใช้ยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองมหาชน เน้นการควบคุมโดยรัฐ หากผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามใดพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดโทษทางอาญาไว้ แต่พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 มิได้กำหนดหลักการฟ้องคดีทางแพ่งหลักการชดเชยเยียวยาผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการบริโภคยาไว้ในพระราชบัญญัตินี้

3. ปัญหากฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ได้กำหนดสิทธิของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการบริโภคไว้โดยให้ผู้เสียหายมีสิทธิตามมาตรา 4 ในการที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหายจากผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งอาจร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ให้ดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญาแทนผู้เสียหายตามมาตรา 39 ได้ก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ มีอยู่หลายประการด้วยเหตุที่พระราชบัญญัตินี้ได้ประกาศใช้ เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นการทั่วไป

ดังนั้นผู้บริโภคที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่ได้หมายความว่าผู้บริโภครวมถึงผู้บริโภคตามความเป็นจริง หากแต่จะต้องเป็นผู้บริโภคที่ซื้อ เช่า เช่าซื้อหรือได้มาไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่นใด ดังนั้นผู้บริโภคที่ไม่ได้เป็นผู้บริโภคตามความหมายแห่งพระราชบัญญัตินี้ก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค ไม่มีกระบวนการพิจารณาคดีพิเศษที่แตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป

4. ปัญหากฎหมายตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายไทยฉบับแรกที่ยกแบบมาเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคมากกว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคฉบับอื่น ต่างจากความรับผิดชอบและวิธีพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอย่างมาก ถือเป็นกฎหมายที่มีลักษณะก้าวกระโดดเพื่อตามให้ทันเทคโนโลยีในปัจจุบันที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตสินค้าและบริการให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งมีกระบวนการสลับซับซ้อน

หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัตินี้คือ

1. พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักการพิจารณาคดีขึ้นเป็นพิเศษสำหรับคดีผู้บริโภคโดยมิได้มีการจัดตั้งศาลขึ้นใหม่เพื่อพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ ซึ่งผู้บริโภคจะอยู่ในอำนาจศาลที่พิจารณาคดีแพ่งโดยทั่วไป
2. พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเฉพาะคดีที่มีข้อพิพาททางแพ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะนำไปใช้กับคดีอาญาไม่ได้ ถึงแม้ว่าคดีอาญานั้นจะมีข้อพิพาทส่วนแพ่งซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการบริโภคสินค้า หรือบริการด้วยก็ตาม
3. การดำเนินคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัตินี้มิได้มุ่งแต่เฉพาะการแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างคู่ความเท่านั้น ในกรณีที่ข้อเท็จจริงในคดีเกี่ยวพัน ไปถึงความปลอดภัยของผู้บริโภครายอื่น พระราชบัญญัตินี้ได้ให้อำนาจศาลที่จะมีคำสั่งเพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภคเหล่านั้น เช่นวิธีการสั่งคุ้มครองชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภค เป็นต้น

5. ปัญหากฎหมายตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

พ.ศ.2551

แนวทางเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551 เพื่อให้การชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ฯ เป็นไปด้วยสะดวกยิ่งขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัติความรับผิดชอบนี้ ได้นำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดในทางละเมิด (Strict Liability) ตามทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดนั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อในการรับผิด เพียงแต่โจทก์สามารถพิสูจน์ถึงความเสียหายเนื่องมาจากต้นเหตุต่างๆ ได้ก็เพียงพอแล้ว เนื่องจากความเสียหายอันเกิดจากเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นบ่อยหรือเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ผู้เสียหายไม่อาจพิสูจน์ถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นได้หรือพิสูจน์ได้ยาก เพราะอาจเป็นไปได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยแต่เพียงผู้เดียวที่เป็นผู้ก่อขึ้น ผู้เสียหายอาจพิสูจน์ได้ว่าเหตุผลได้เกิดขึ้นจริงแต่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าเหตุผลนั้นเกิดขึ้นอย่างไร อันเป็นการแสดงถึงมูลกรณีหรือที่มาแห่งความประมาทเลินเล่อของจำเลย จึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีความรับผิดโดยเคร่งครัด ซึ่งกฎหมายได้สันนิษฐานว่าจะต้องรับผิด (Presumption of Responsibility) ไว้ว่าผู้ใดต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น และแม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นจะไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ต้องรับผิดก็ตาม (No Fault Liability) ทั้งนี้เพื่อความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นในชีวิตปัจจุบันนี้ เพราะเป็นเรื่องยากแก่การพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ และถ้าหากผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ให้ได้ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อเกี่ยวกับการผลิตหรือการใช้สินค้าซึ่งมีความสลับซับซ้อนมากคงไม่มีผู้เสียหายคนใดได้รับการชดเชยเยียวยา

ในปัจจุบันในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติกฎหมาย Product Liability Fairness Act of 1995 ได้ผ่านการพิจารณาจากรัฐสภาในปี ค.ศ.1995 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดจากการใช้กฎหมาย Restatement of Torts Second และแนวคำพิพากษาที่ไม่ตรงกัน ที่ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ

ในส่วนประเทศประชาคมเศรษฐกิจแห่งยุโรป (European Economic Community) ได้พยายามร่างหลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดโดยเคร่งครัดในทางละเมิด (Strict Liability) เพื่อมาปรับใช้กับความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งปัจจุบันได้มีกฎหมาย EC Directive 1985 ได้มีการบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความรับผิดโดยเคร่งครัดในผลิตภัณฑ์ (Product Liability

Directive 1985 (EEC Directive 1985)) ซึ่งประเทศสมาชิกได้นำแนวทางที่จัดทำขึ้นนี้ไปใช้เพิ่มเติมจากหลักกฎหมายของประเทศตน มากกว่าจะรับไปใช้แทนที่จากกฎหมายเดิม ประกอบกับในปี 1992 (General Product Safety Directive 1992) กำหนดเป็นแนวทางให้เกิดการป้องกันความเป็นอันตรายในการบริโภคสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่เข้ามาจำหน่ายในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป โดยกำหนดความผิดทางอาญาไว้สำหรับผู้ผลิตสินค้าที่ไม่ปลอดภัยออกสู่ตลาดอีกด้วย

ดังนั้นเพื่อให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภคจากการผลิตยาที่ไม่มีคุณภาพ และควรต้องมีการชดเชยเยียวยาผู้บริโภคที่เกิดความเสียหายให้ได้รับการชดเชยเยียวยาทางแพ่งด้วย จึงควรมีพระราชบัญญัติความรับผิด ความรับผิดในสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาบังคับใช้ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. พระราชบัญญัตินี้ มาตรา 4¹ ได้บัญญัติว่าสินค้าที่ไม่ปลอดภัยหมายถึง สินค้าที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ไม่ว่าจะเพราะเหตุจากความบกพร่องในการผลิต หรือการออกแบบ หรือไม่ได้กำหนดวิธีใช้วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า รวมทั้งลักษณะการใช้งานและการเก็บรักษาตามปกติธรรมดาของสินค้าอันพึงคาดหมายได้ ดังนั้น ความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นจึงเริ่มตั้งการผลิตยานั้นๆ

ในส่วนของแพทช์นั้นควรนำหลัก Professional Liability ซึ่งมีความแตกต่างจากหลัก Product Liability ซึ่งหลัก Professional Liability เน้นมาตรฐานการปฏิบัติตามวิชาชีพของผู้กระทำเป็นสำคัญ ซึ่งการรักษาของแพทช์นั้นเป็นการ“บริการวิชาชีพ” แต่ Product Liability เป็นความรับผิดในผลิตภัณฑ์ การที่แพทช์สั่งยาแล้วผู้บริโภคเกิดความเสียหายในการบริโภคยา ก็ต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากตัวยา หรือ ความประมาทเลินเล่อของแพทช์ผู้สั่งใช้ยา

2. การฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10² ซึ่งกำหนดให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ให้การรับรอง ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นผู้มีอำนาจฟ้องร้องคดี เรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหาย หรือผู้บริโภคได้ มีปัญหาว่ามูลนิธิจะสามารถขอรับรอง และฟ้องร้องแทนผู้บริโภคได้แท้จริงตามบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวหรือไม่ เมื่อพิจารณาตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ตามมาตรา 10 (8) กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจรับรองสมาคมให้ฟ้องร้องดำเนินคดีแทนผู้บริโภคได้เท่านั้น กฎหมายยังไม่ให้อำนาจคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองมูลนิธิได้

¹ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 นิยาม มาตรา 4 ผู้ประกอบการหมายความว่า

1. ผู้ผลิต หรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต
2. ผู้นำเข้า
3. ผู้ขายสินค้าที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้าได้
4. ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความ หรือแสดงด้วยวิธีใดๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือผู้นำเข้า

² พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10 บัญญัติว่า “ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายได้โดยให้อำนาจบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและดำเนินคดีแทนตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

ดังนั้นหากยังไม่มีการแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ตามมาตรา 10 (8) ดังกล่าว คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ได้รับรองมูลนิธิไป และมูลนิธิได้ใช้อำนาจฟ้องร้องคดีแทนผู้บริโภคที่เสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย จะมีปัญหาทางกฎหมายว่ามูลนิธิมีอำนาจฟ้องร้องแทนผู้บริโภคหรือไม่ กรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่ามูลนิธิไม่มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีแทนผู้บริโภค เพราะคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีกฎหมายกลางที่คอยควบคุม กำกับ และตรวจสอบการใช้อำนาจทางนิติรัฐ ซึ่งเป็นส่วนราชการ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งให้อำนาจรับรองเพียงสมาคมเท่านั้น ดังนั้นการรับรองมูลนิธิไปย่อมไม่มีอำนาจและไม่มีผลทางกฎหมาย ส่งผลให้มูลนิธิไม่มีอำนาจฟ้องแทนผู้บริโภคหรือผู้เสียหาย ฉะนั้นกฎหมายความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ที่กำหนดให้มูลนิธิมีอำนาจฟ้องร้องแทนผู้บริโภคได้ ย่อมไม่มีผลนำไปใช้ในทางปฏิบัติ จนกว่าจะได้แก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 10(8) และมาตราที่เกี่ยวข้อง คือมาตรา 40³, มาตรา 41⁴

3. การชดเชยค่าเสียหายเพื่อความรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากผลิตภัณฑ์นั้นควรกระจายไปยังระบบประกัน หรือระบบกองทุนรวมเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากยาอาจมีมากมายเกินกำลังของผู้ประกอบการธุรกิจยา ผู้สั่งใช้และจ่ายยาในการเขียวยานั้นได้ หรืออย่างน้อยก็ตกเป็นภาระหนักของผู้ประกอบการธุรกิจในการที่จะต้องรับผิดชอบดังกล่าวในบางครั้งผู้เสียหายอาจไม่ได้รับชดเชยค่าเสียหายเต็มที่ ดังเช่น คดียาธาไลโดไมด์⁵ ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป ในประเทศอังกฤษ และในประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว

4. กรณีความรับผิดของผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายสินค้าหรือบริการเดียวกันหลายราย ที่มีส่วนจำหน่ายสินค้าหรือบริการแล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภค ควรนำหลักส่วนแบ่งความรับผิด (Proportional Liability)⁶ เป็นไปตามส่วนแบ่งการตลาด (Market Share) มาเป็นเกณฑ์พิจารณา เว้นแต่ผู้จัดจำหน่ายสินค้า หรือบริการเหล่านั้นจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้จัดจำหน่ายในพื้นที่ที่บริโภคใช้สินค้าหรือบริการหรือ มีข้อแก้ตัวอย่างอื่นที่รับฟังได้ชัดเจน ผู้จัดจำหน่ายนั้นก็ไม่ต้องรับผิด แต่อย่างไรก็ตามถือว่าผู้ผลิตสินค้าหรือบริการก็ยังคงต้องรับผิดชอบอยู่ เพราะเป็นต้นกำเนิดที่ทำให้เกิดสินค้าหรือบริการเหล่านั้นขึ้น

³ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 มาตรา 40 บัญญัติว่า “สมาคมใดมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า และข้อบังคับของสมาคมดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับคณะกรรมการ สมาชิก และวิธีการดำเนินการของสมาคมเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง สมาคมนั้นอาจยื่นคำขอให้คณะกรรมการรับรองเพื่อให้สมาคมนั้นมีสิทธิและอำนาจฟ้องตามมาตรา 41 ได้”

⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 41 บัญญัติว่า “ในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคให้สมาคมที่คณะกรรมการรับรองตามมาตรา 40 มีสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งคดีอาญาหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้ และให้มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมได้ ถ้ามีหนังสือมอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนจากสมาชิกของสมาคม”

⁵ ยาธาไลโดไมด์ (Thalidomide) เป็นยาที่ช่วยด้านการเกร็งตัวของกล้ามเนื้อ หรืออาการชักกระตุก แต่หลังจากนั้นแพทย์ได้พบว่ายาชนิดนี้ไม่เหมาะสมที่จะใช้กับการรักษาอาการเฉพาะทาง แต่พบว่ายาชนิดนี้จะช่วยลดอาการแพ้ท้องในตอนเช้า แต่ปรากฏผลออกมาว่าเด็กที่เกิดมาจำนวน 20-30 เปอร์เซ็นต์ เกิดมาแล้วมีความผิดปกติของแขนขา และรวมถึงอวัยวะภายในร่างกายของเด็กด้วย

⁶ หลักส่วนแบ่งความรับผิด (Proportional Liability) บุคคลทุกคนในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าถือว่าเป็นผู้ประกอบการทั้งสิ้น ซึ่งผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เมื่อสินค้านั้นได้มีการขายให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ไม่ว่าจะความเสียหายนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่จะพิสูจน์ตนเองได้ว่าตนเองไม่ต้องรับผิดเพราะเหตุใด

5. ในกรณีเกิดความบกพร่องในการตรวจสอบของหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเกิดจากความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อหรือไม่นั้น รัฐก็ควรต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภคด้วยเช่นกัน ควรบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติความรับผิดในสินค้าที่ไม่ปลอดภัยพ.ศ.2551 ให้ผู้ต้องรับผิดชอบถึงหน่วยงานผู้ที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบด้วย เพราะยานั้นจะต้องผ่านการอนุญาตขององค์การอาหารและยาก่อนที่จะนำมาออกจำหน่ายแก่ผู้บริโภค แต่ก็ยังมีปัญหาด้านความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ยังไม่สามารถพัฒนาได้ทันต่อความก้าวหน้าของผู้ผลิต

อย่างไรก็ตาม หากปล่อยให้รัฐเป็นผู้เฝ้าระวังติดตามควบคุมอาหารอันไม่พึงประสงค์ อันเนื่องจากการใช้ยานั้น ๆ เพียงฝ่ายเดียวแล้วย่อมไม่เป็นการสะดวก และรัฐมีอาจดำเนินการให้มีประสิทธิภาพพอเพียงได้เนื่องจากปริมาณของผลิตภัณฑ์ยาที่ผลิต นำเข้าและจำหน่ายโดยผู้ผลิต ผู้นำเข้า และผู้จำหน่ายมีเป็นจำนวนมาก ประกอบกับกำลังเจ้าหน้าที่และงบประมาณที่จำกัด ประกอบทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังขาดความเชี่ยวชาญ และคุณภาพรัฐจึงมีอาจดำเนินการได้ดีเท่าที่ควรหากปราศจากความร่วมมือของผู้ผลิต ผู้นำเข้า และผู้จำหน่ายยานั้นๆ เช่นนั้นพระราชบัญญัติความรับผิดในสินค้าที่ไม่ปลอดภัยพ.ศ.๒๕๕๑ จึงมีประโยชน์ต่อผู้บริโภคเป็นอย่างยิ่ง

7. รายการอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข, 2533. “เรื่อง ยาที่ต้องแจ้งคำเตือนในการใช้ยาไว้ในฉลาก และที่เอกสารกำกับยา และข้อความของคำเตือน.” ประกาศกระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงสาธารณสุข, 2520, 6 มกราคม. “เรื่อง โรคหรืออาการของโรคที่ห้ามโฆษณาว่าสามารถบำบัดบรรเทา รักษาหรือป้องกัน.” ประกาศกระทรวงสาธารณสุข.
- กิตติศักดิ์ ปกติ, 2531. “ความรับผิดเพื่อผลิตภัณฑ์: ข้อคิดบางประการในแง่กฎหมายเปรียบเทียบ.” แปลจาก Rechtsvergleichde Überlegungen Zur Productkhaftung. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิต เศรษฐบุตร, 2549. “หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด.” พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2543. “กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค.” กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ปิยกุล บุญเพิ่ม, 2524. “ความรับผิดในการผลิต และการจำหน่ายสินค้า.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา สุมาวงศ์, 2544. “คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้.” กรุงเทพฯ : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ทิพยา ปาณะโคษะ, 2519. “การควบคุมอาหารและยาเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพจิตร บุญญพันธ์, 2533. “หลักกฎหมายละเมิด คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด เรื่องข้อสันนิษฐานความผิดตามกฎหมาย.” กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ.
- พรหมพัฒน์ ธรรมะรัตน์จินดา, 2550. “ใบสั่งยาอาจฆ่าคุณได้.” แปลจาก Ray D. Strand. กรุงเทพฯ : อนิเมทกรุ๊ป.
- กัทธศักดิ์ วรรณแสง, 2529. “ความรับผิดในความเสียหายซึ่งเกิดจากยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังจักรกล.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มานิตย์ วงศ์เสรี และคณะ, 2544. “ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้า.” กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัย.
- วิชัย ชาญฤทธิพนธ์, 2539. “ปัญหาการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภค ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิญญู เครื่องงาม, 2542. “คำอธิบายกฎหมายว่าด้วย ข้อขาย แลกเปลี่ยน ให้.” กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ.
- วงวิวัฒน์ ทักษณีกุล, 2531. “อันตรายจากยา : หลักการเบื้องต้น และวิธีการศึกษา.” ฝ่ายผลิตเอกสารงานสารบรรณ, คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศินีนาด เกียรติกิ่งวาฬไกล, 2531. “ความรับผิดทางละเมิดของผู้ประกอบวิชาชีพ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายสุดา นิงสานนท์, 2525, “ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุขุม สุภนิตย์, 2549. “คำอธิบายกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์.” กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____, 2544. “คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค.” กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____, 2532. “คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด.” กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- อนันต์ จันทโรภากร, 2544. “กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย.” กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Burley and T.B. Binns, 1985. **Pharmaceutical Medicine**. London : Edward Arnold .
- Davies, 1977. **Text book of Adverse Drug Reaction**. Oxford : .Oxford University Press .
- Dix W. Noel and Jerry J. Phillips, 1981. **Product Liability in a Nutshell**. St Paul Minn: West Publishing Co .
- Harver Teff and Colin R. Munro, 1998. **Thalidomide the Legal Aftermath**. Hants : Saxon House.